

**Cuvinte cheie:** Multiculturalism multiculturalitate, interculturalitate, globalizare, UE, America Latina etnicitate, minorități, guvernabilitate, guvernare, guvernare multi nivel, Consensusul de la Washington, Consensusul de la Buenos Aires, Tratatul de la Amsterdam, Cartea Albă a Comitetului Regiunilor, Venezuela, Socialismul Secolului XXI.

## **Rezumat**

Multiculturalismul, înțeles ca un concept flexibil și ideologie a diversității, este determinat de o multitudine de factori care implică afirmarea identităților de grup și evidențiază că acest fenomen are implicații politice, economice și sociale datorită coexistenței diverselor modalități de situare a omului în societate și a felului în care entitățile culturale luptă pentru recunoaștere în cadrul Statului național și în sistemul global. Cercetarea originilor și a dezvoltării treptate a conceptului Uniunii Europene scoate în evidență o rețea stransă de interconexiuni între națiunile europene și cele latinoamericane concretizate prin multiple acorduri, proiecte, conferințe, inițiative și politici care reflectă atât împrejurările istorice cât și provocările și oportunitățile de cooperare între cele două regiuni.

Pe măsură ce conceptul unei Uniuni a națiunilor europene s-a afirmat și dezvoltat în ultimele decenii, relațiile latinoamericane și europene au fost redefinite. Autorul acestei lucrări consideră că evoluția pozitivă a acestora pe plan global contribuie la crearea de punți și instaurarea unui parteneriat puternic între cei doi actori. Este de remarcat că la nivel mondial, noul val de globalizare a marcat mișcări intense din Sudul în curs de dezvoltare către Nordul dezvoltat. În ultimii ani, odată cu întărirea poziției competitive a Statelor emergente, pe de-o parte, și criza țărilor dezvoltate, pe de altă parte, se observă o dirijare a fluxurilor migratorii către zonele emergente.

În același timp, noile paradigme multiculturale implică provocări importante pentru economia mondială cu scopul de a depăși inegalitățile sociale și a întări structurile democratice de guvernare. Fără îndoială, dezvoltarea neașteptată a noilor actori emergenți nu reprezintă soluția sau panaceul rezolvării crizei mondiale. Tocmai de aceea, asistăm de multe ori la fuziunea dintre revendicările sociale și cele culturale tradiționale. Recentele evenimente din 2013 care au avut loc în Turcia, Brazilia sau Chile sunt tot atatea noi exemple că o creștere economică fără suport social, respect al tradițiilor și al identităților culturale, nu sunt o garanție a echilibrului pe termen lung a unei guvernări democratice.

Astfel, în acest context mondial, prezenta cercetare și-a propus să analizeze experiențele politice din Venezuela și România, două țări emergente situate la poluri opuse geografic și care trăiesc fenomene socio-politice antagonice. În timp ce România a intrat din plin în jocul democratic al Uniunii Europene, în Venezuela se încearcă construirea unui nou model socio-economic, numit de fostul președinte Hugo Chávez, „Socialismul Secolului XXI”.

Totodată, globalizarea produce schimbări permanente care presupun înțelegerea, acceptarea, promovarea diversității și crearea unui cadru în care culturile minoritare participă la o reconstrucție continuă cu scopul de a reajusta raportul majoritate – minoritate, iar inter-conectivitățile globale sugerează o lume în mișcare, contacte și intearcțiuni în permanentă schimbare. Procesele și produsele culturale transcend nivelele locale și au impact direct asupra actorilor implicați în acest amplu fenomen, deoarece procesele globalizării implică și sfera etnică, concepută ca o dimensiune a proceselor culturale care reunește indigeni, imigranți, turiști, localnici, refugiați și exilați cu un “acasă” temporar. Acest fapt determină ca aceste grupuri fluide să influențeze luarea de decizii politice și administrative, precum și procesele de identitate, memoriile colective, relații de muncă și de conviețuire.

În tot acest context, Multiculturalismul a devenit un fenomen care a impus noi provocări în societatea democratică latinoamericană, caracterizată prin prezența a celor peste 400 de popoare indigene diferite. Această diversitate a fost marcată de marginalizare și sărăcie, astfel că aceste popoare au fost incorporate cu anumite limitări în proiectele naționale ceea ce a determinat ca mișcările migratorii din teritoriile lor de origine spre zonele urbane să accentueze și mai mult diferențele dintre ele și majoritari. Față de această situație, dacă ne referim la spațiul public venezuelean și cel românesc se observă că în ultimele decade s-au evidențiat reclamațiile minorităților care s-au transformat în noi actori publici ce obligă Statele să implementeze politici și strategii coerente cu principiile Multiculturalismului, atât din punct de vedere al aspectelor culturale cât și normative.

### **Obiectivele tezei și întrebările de cercetare**

Pornind de la considerațiile prezentate anterior, teza urmărește ca obiectiv general să se descrie procesele de afirmare a Multiculturalității în America Latină și Uniunea Europeană, respectiv în Venezuela și România, considerând ca buna guvernare din cele două regiuni a fost un factor decisiv în implementarea programelor accelerate de reforma din Venezuela și România, mai ales ca fiecare dintre ele abordează această problematică cu viteze diferite. În 1989, în timp ce în România aveau loc procese politice, economice și sociale ce erau legate de căderea comunismului, în Venezuela își făcea loc nou curs ideologic, așa numitul „bolivarianism”.

Pentru a îndeplini obiectivul general, s-au urmărit două obiective specifice, respectiv să se descrie că există aspecte similare în ceea ce privește progresul guvernării prin implementarea de legi și programe accelerate de reformă în Venezuela și România, demonstrându-se că buna guvernare este un factor decisiv pentru punerea în practică a politicilor guvernamentale în cele două țări care au constituit obiectul studiului de caz.

Al doilea obiectiv specific a fost să prezinte aspectele diferențiate în politicile de guvernare dintre cele două țări, demonstrându-se că datorită specificului fiecărei regiuni, atât Venezuela cât și

România, au răpus în mod diferit la procesul plin de porvocări al Multiculturalității, abordand cu pecădere problematica incluziunii minorităților în politicile guvernamentale, unde s-au observat atât succese cât și eșecuri.

Ținând cont de obiectivele propuse, prezenta cercetare și-a propus să răspundă la următoarele întrebări: care sunt fundamentele de bază ale conceptului de Multiculturalitate?, care sunt momentele semnificative în procesul de consolidarea a guvernabilității în cele două regiuni?, contextul latinoamerican și cel european favorizează abordarea Multiculturalității din punct de vedere a prezervării valorilor democratice?, Venezuela și România sprijină abordarea democratică a diverselor aspecte multiculturale?, cum au reacționat factorii decizionali din Venezuela și România pentru ca prin politicile actuale să se asigure incluziunea diversității culturale din fiecare țară?, în Venezuela și România există politici care generează crearea de punți între culturile existente privind integrarea lor în secolul XXI?

### **Metodologia și structura tezei**

Paradigma teoretică dominantă în studiul și practica Multiculturalismului au fost analizate cu ajutorul metodei studiului de caz și s-au bazat pe revizuirea experiențelor de guvernare în contextul latinoamerican și european. Astfel, pornind de la o interpretare integrală și holistică, s-au identificat, descris și comparat elemente ce trebuie să fie considerate în designul și implementarea de politici publice și programe orientate în ajutorarea minorităților din cele două țări cu scopul de a sprijini acțiunile Statelor și Organismelor Internaționale.

Capitolul I include prezentarea problemei de cercetare în contextul amplului proces de globalizare, astfel că în urma unei selectări subiective a materialului documentar, s-au trecut în revistă noile paradigme multiculturale globale care implică provocări importante pentru economia mondială cu scopul de a depăși inegalitățile sociale și a întări structurile democratice de guvernare. S-au prezentat succint câteva din experiențele politice din Venezuela și România, aceste două țări emergente situate la poluri opuse geografic și politic, cu referire la experiența României care încearcă să se consolideze ca Stat democratic al Uniunii Europene, și la cea a Venezuelei care face eforturi să construiască așa numitul Socialism al Secolului XXI, modelul socio-economic propus de fostul președinte Hugo Chávez.

Problematica studiului de caz a constituit-o incluziunea populației indigene din Venezuela și cea afro descendentă precum și a romilor și maghiarilor din România, plecând de la o aproximare calitativă care a permis cunoașterea caracteristicilor Multiculturalismului. S-a observat, astfel, ca Multiculturalismul implică necesitatea recunoașterii și cultivarea diferenței culturale ca un element de referință al

conviețuirii cu alteritatea, el încercând să reconstruiască spațiul cultural comun în care identitățile minoritare se manifesta ca parteneri egali ai unei construcții axiologice ce stă sub semnul pluralismului.

În același timp, Multiculturalismul implică necesitatea afirmării unor identități capabile să intre în dialog cu alte identități, astfel încât autonomia identitară să poată contribui la crearea unui spațiu al interdependențelor și al acțiunii interculturale. În acest context, comunitățile trebuie să-și creeze „propriile lor matrici de reproducere culturală”<sup>1</sup>, ceea ce face ca interculturalitatea și multiculturalitatea să fie concepute ca realități interdependente ce asigură schimbarea în cadrul pluralismului cultural.

Ținând cont de aceste considerații, cercetarea a abordat modul de implementare a Multiculturalismului în societatea latinoamericană și europeană prin studiul de caz România-Venezuela, dat fiind procesul extinderii și integrării Uniunii Europene care a avut un impact direct în relațiile cu America Latină și a scos în evidență o strânsă rețea de interconexiuni între cele două regiuni. Din perspectiva politică, economică, socială și culturală, aceste relații s-au concretizat prin nenumarate acorduri și inițiative politice care arată moștenirile istorice, provocările și oportunitățile de cooperare dintre latinoamericani și europeni. Actualmente, după decenii care au dus la consolidarea progresivă a bunei guvernante, în Uniunea Europeană s-a deschis o nouă etapă care definește impactul său global, ceea ce a făcut ca studiul să considere experiența recentă a deschiderii economice din țările latinoamericane care s-au îndreptat spre modernizarea economiei și a instituționalității, depășind cu succes prima decadă a acestui secol în care criza mondială are încă incidente în economia și politica Uniunii Europene.

S-a observat ca în America Latină, într-un context politico-social și instituțional deosebit, au apărut noi formule de guvernare ce au implicat schimbări legate de democratizarea regimului politic care, la rândul său, au determinat schimbarea modelului socio-economic, respectiv trecerea de la modelul de stat centralizat, la cel de stat bazat pe economia de piață. Conform Raportului Băncii Mondiale<sup>2</sup>, guvernarea este un ansamblu de procese și instituții prin intermediul cărora se determină forma prin care se exercită puterea într-o țară pentru a dezvolta resursele economice și sociale, ea caracterizându-se prin transparență și eficacitate, respect față de cetățeni, eficiența guvernului și stabilitate instituțională.

---

<sup>1</sup> Levente Salat, Lucian Nastasă-Kovacs, „Relatiile interetnice în România post-comunistă”, cu ocazia Simpozionului: *Modelul romanesc de relații interetnice. Ultimii zece ani, următorii zece ani*. Cluj-Napoca, Centrul de resurse pentru diversitate culturală, <http://www.edrc.ro/docs/docs/cartea-alba01.pdf>, consultat august 2012.

<sup>2</sup> Raportul World Bank din 2005, *Approaches to Private Participation in Water Services-Toolkit*, Washington D.C., p. 3-7

Rezumatul recomandărilor neoliberale emenate de organismele internaționale, îndeosebi de Banca Mondială și de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, l-a constituit Consensusul de la Washington<sup>3</sup>, care a presupus o reevaluare a rolului statului în activitatea economică, crearea unui cadru competitiv pentru sectorul privat, protejarea grupurilor sociale vulnerabile și promovarea dezvoltării instituționale. Aceste „reforme de prima generație”, aplicate la sfârșitul anilor 80, aveau drept principal obiectiv limitarea intervenției statului în economie și societate. În America Latină, aplicarea principiilor Consensului de la Washington a fost criticată la sfârșitul anilor 90 și a deschis calea promovării „reformelor de a doua generație” în contextul crizelor apărute în regiune datorită politicilor insuficiente pentru a reduce sărăciei, impulsivarea creșterii economiei pe baze sustenabile și crearea unei rețele de protecție socială.

El resumen de las recomendaciones que emanan de las instituciones internacionales neoliberales, en particular el Banco Mundial y el Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, fue el Consenso de Washington, que requiere una reevaluación del papel del Estado en la actividad económica, la creación de un entorno competitivo para el sector privado para proteger a los grupos sociales vulnerables y la promoción del desarrollo institucional. Estas "reformas de primera generación", implementado a finales de los 80, tenían como objetivo principal limitar la intervención estatal en la economía y la sociedad. En América Latina, los principios del Consenso de Washington ha sido criticado en los años 90 y allanó el camino para promover "reformas de segunda generación" en el contexto de las crisis emergentes en la región debido a las políticas insuficientes para reducir la pobreza, impulsar el crecimiento económico de manera sostenible y la creación de una red de protección social.

Pentru a descrie fenomenul Multiculturalismului din punctul de vedere al prezervării valorilor democratice și al asigurării incluziunii diversității culturale, s-a avut în vedere că evoluția pozitivă a bunei guvernate în cele două regiuni are impact direct atât în regiunea latinoamericana cât și cea europeană, respectiv România și Venezuela.

Para describir el fenómeno de la multiculturalidad en términos de preservación de los valores democráticos y garantizar la inclusión de la diversidad cultural se observó que el desarrollo positivo de la buena gobernanza en las dos regiones tiene un impacto directo tanto en la región de Europa y América Latina, a saber, Rumanía y Venezuela.

Odată cu aderarea Bulgariei și României la Uniunea Europeană s-a creat o piață pentru o populație de peste 500 de milioane de locuitori și s-a promovat stabilitatea pe continent prin încurajarea

---

<sup>3</sup> Williamson Marangos, “The Washington Consensus”, was a set of reforms for economic development developed by Williamson in 1989 that he judged to be desirable for most Latin American countries by “Washington”. “Washington”, for Williamson, incorporated the International Monetary Fund (IMF), the World Bank, and the US executive branch, the Federal Reserve Board, the Inter-American Development Bank, those members of Congress interested in Latin America, and the think tanks concerned with economic policy; it is an amalgamation of political, administrative and technocratic Washington, in *Williamson’s Retort to the Critics: From the “After” to the “Amended” Washington Consensus*, [http://sydney.edu.au/business/data/assets/pdf\\_file/0005/72293/Paper\\_on\\_Williamson\\_Marangos.pdf](http://sydney.edu.au/business/data/assets/pdf_file/0005/72293/Paper_on_Williamson_Marangos.pdf), consultat mai 2011

integrării tuturor statelor membre, piață ce s-a angajat “să devină cea mai competitivă și dinamică economie mondială, capabilă să mențină o economie sustenabilă cu scopul de a realiza o coeziune socială”<sup>4</sup> și al promovării cooperării regionale. S-a detectat că în cazul Americii Latine, problema Multiculturalismului, a identității etnice și lupta pentru teritorii au constituit elemente de bază care au stat la baza subordonării și invizibilității la care au fost supuși indigenii și populația de origine africană prin diferite proiecte de „mestizaje”.

Con la adhesión de Bulgaria y Rumanía a la Unión Europea ha creado un mercado para una población de más de 500 millones de personas y promover la estabilidad en el continente mediante el fomento de la integración de todos los Estados miembros, un mercado que se comete "para convertirse en el mundo más competitiva y dinámica capaz de mantener una economía sostenible con el fin de lograr la cohesión social "y la promoción de la cooperación regional. Se detectó que en América Latina, el tema de la multiculturalidad, la identidad étnica y la lucha por los territorios que eran los elementos básicos que dieron lugar a la subordinación e invisibilidad a la que fueron sometidos población indígenas y afrodescendientes a través de diversos proyectos de "mestizaje".

O realitate a lumii de astăzi o reprezintă Statul unitar care, cel puțin din punct de vedere juridic și formal, se află într-un permanent proces de reformă, fapt care a determinat ca prin recunoașterea diversității etnice și de caracter multicultural al societăților latinoamericane, să se debiliteze proiectul elitelor politice care timp de două secole au încercat formarea națiunilor metise cu ajutorul strategiei exterminării sau a asimilării indigenilor, așa cum considera Luis Castillo Gómez <sup>5</sup>. Recunoașterea Multiculturalismului și a plurietnicității este asociată mai multor factori, între care revendicarea identității și apariția de noi mișcări etnice, cunoscute drept „noi etnicități”<sup>6</sup>. Totuși, noile constituții ale multor țări latinoamericane definesc în mod diferit Statele plurietnice și multiculturale, mai ales dacă ținem cont că înainte se făcea referință doar la o națiune sau la o cultură, fără să se fi schimbat, ceva din compoziția “obiectivă” a populației, ca de exemplu mari migrații sau noi de incorporări de populații.

Una realidad del mundo de hoy es el Estado unitario , al menos legalmente y formalmente , es un proceso continuo de reforma, que dio lugar al reconocimiento de las sociedades étnicas y multiculturales de América Latina , a debilitan el proyecto político de élite durante dos siglos han intentado establecer naciones mestizas con exterminio o de estrategia de asimilación nativos como consideró Luis Castillo Gómez . El reconocimiento de la multiculturalidad y la multiethnicidad se

---

<sup>4</sup> European Council. Conclusions of the Presidency. 2007, Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/consultatnoiembrie2012>

<sup>5</sup> Luis Castillo Gómez, Programa de Doctorado en Estudios Iberoamericanos, Universidad de Complutense, <http://biblioteca.ucm.es/tesis/cps/ucm-t28946.pdf>, consultat mai 2013.

<sup>6</sup> Lukas Vosicky, „Democratia-joc pe teren propriu?”, [www.observatorcultural.ro/Democratia-joc-pe-teren](http://www.observatorcultural.ro/Democratia-joc-pe-teren), consultat mai 2013

asocia a varios factores, como la afirmación de la identidad y la aparición de nuevos movimientos étnico conocido como "Nuevas etnias". Sin embargo, las nuevas constituciones de muchos países latinoamericanos definen diferentes Estados multiétnicos y multiculturales, especialmente teniendo en cuenta que antes de que se refiere solamente a una nación o una cultura, sin haber cambiado nada de lo contenido población "objetivo" como las grandes migraciones o la incorporación de nuevas poblaciones.

În cazul Venezuelei, populația indigenă și de descendență africană, așa numitele identități ale colonialismului, au fost considerate ca ființe inferioare de către „civilizatori”, iar această populație s-a transformat în actor social, opunându-se dominației și invizibilității la care au fost supusă în cadrul proiectului de construire a națiunii. Populația indigenă a obținut una dintre transformările cele mai importante prin recunoașterea de teritorii extinse, ceea ce nu s-a întâmplat și cu populația afrodescendentă.

Si indígenas y afrodescendientes de Venezuela, la llamada identidad de colonialismo, fueron considerados seres inferiores por "civilizar" y esta población se ha convertido en un actor social, oponiéndose a la dominación y la invisibilidad que fueron sometidos el proyecto de construcción de la nación. Indígena obtuvo una de las transformaciones más importantes en el reconocimiento de los territorios extendido más allá de lo que no ha ocurrido y afrodescendentă población.

Studiului de caz România - membru al Uniunii Europene și Venezuela - membru al Pieții Comune din Sud (MERCOSUR) a analizat politicile guvernamentale de incluziune a principalilor actori, din perspectiva multiculturală. Pentru acest secol, există interesul ca Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Latinoamericane și Caraibiene (CELAC) să pună în practică politicile de cooperare acordate cu scopul de a întări procesele democratice, să elimine sărăcia și inegalitatea socială în regiunea latinoamericană, așa cum a arătat președintele Republicii Chile, Sebastian Piñera,<sup>7</sup> cu ocazia reuniunii CELAC de la Santiago de Chile din ianuarie 2013. Astfel, cercetarea a făcut apel la diferite perspective teoretice cu scopul de a realiza o descriere cât mai detaliată a politicilor multiculturale în regiunea latinoamericană și cea europeană din perspectiva metodologiei calitative.

Estudio de caso Rumania - miembro de la Unión Europea y Venezuela - miembro del Mercado Común del Sur (MERCOSUR) analizó las políticas gubernamentales para la inclusión de los actores principales de esta perspectiva multicultural del siglo, hay interés en la Unión Europea y de Estados de América Latina y de la Comunidad (CELAC) para implementar las políticas de cooperación otorgados con el fin de fortalecer los procesos democráticos, eliminar la pobreza y la desigualdad social en la región de América Latina, como se muestra por el presidente de Chile, Sebastián Piñera, reunión

<sup>7</sup> Discursul Președintelui Chile, Sebastian Piñera, cu ocazia Primei Reuniuni la nivel înalt CELAC-UE, în <http://www.cnnchile.com/noticia/2013/01/26/con-discurso-de-pinera-comenzo-la-iv-cumbre-internacional-celac-ue>, accesat la 27 ianuarie 2013.

CELAC en Santiago de Chile en enero en el año 2013. La investigación recurrió a diferentes perspectivas teóricas con el fin de lograr una descripción más detallada de cómo las políticas multiculturales en la región de América Latina y de la metodología cualitativa perspectiva Europea.

În capitolul II se prezintă fundamentele teoretice cu privire la problematica Multiculturalismului în contextul globalizării care a favorizat crearea societăților multiculturale de către emigranți. Tot în acest capitol sunt prezentate dificultățile pe care le infruntă societățile datorită creșterii inegalității în interiorul țărilor receptoare și a accentuării proceselor de excludere socială, considerând că „revendicările prin recunoașterea diferențelor grupale sunt notorii în ziua de astăzi, deoarece eclipsează chiar revendicările de egalitate socială”,<sup>8</sup> așa cum este de părere Fraser. S-au analizat coordonatele paradigmei recunoașterii diversității plurietnice față de conceptele de egalitate, identitate culturală și diferență culturală în contextul Multiculturalismului. De asemenea, s-au definit fenomenele de Multiculturalitate, interculturalitate, Multiculturalism și conceptele de etnicitate, minorități, guvernabilitate, guvernare, guvernată pe mai multe nivele. Trebuie să remarcăm că ultimele două au promovat, în anumite circumstanțe, neopopulismul și au favorizat prezența diverselor rețele și comunități politice în elaborarea deciziilor pentru descrierea politicilor multiculturale în societatea latinoamericană și cea europeană.

El segundo capítulo se presentan los fundamentos teóricos sobre los temas del multiculturalismo en el contexto de la globalización, que favoreció la creación de las sociedades multiculturales de los emigrantes . También en este capítulo de las dificultades que enfrentan las empresas debido al aumento de la desigualdad dentro de los países receptores y accentuación procesos de exclusión social , sosteniendo que " las reclamaciones de reconocimiento de las diferencias en el grupo son conocidos hoy en día como los eclipses incluso los reclamos de igualdad social " como Fraser cree . Se analizó el paradigma de reconocimiento coordina la diversidad multiétnica a los conceptos de igualdad, la identidad cultural y la diferencia cultural en el contexto del multiculturalismo. También se define el fenómeno de la multiculturalidad, interculturalidad , multiculturalidad y los conceptos de la etnia, la minoría , la gobernabilidad , la gobernanza, la gobernanza multinivel. Debemos tener en cuenta que los dos últimos fueron promovidos en ciertas circunstancias , neopopulismo y favorecieron la presencia de diversas redes y comunidades de políticas en la toma de decisiones para la descripción de las políticas multiculturales en América Latina y la sociedad europea.

---

<sup>8</sup> Nancy Fraser, *Justicia interrumpida. Reflexiones críticas desde la posición «postsocialista»*, Bogotá, Siglo del Hombre Editores-Uniandes, 1997, p. 2



În afară de globalizarea economică și tehnologică, asistăm și la o globalizare culturală. Si în acest caz, așa cum afirma Vásquez<sup>9</sup>, se poate observa o confruntare între două concepte. Mai precis, un concept globalizator care promovează omogeneizarea culturală a lumii în care se manifestă reafirmarea identităților tradiționale și culturale specifice, precum și afirmarea naționalismului perceput ca un fel de antiteză a globalizării și a uniformizării culturale. Al doilea concept consideră ambele fenomene în mod simultan, respectiv globalizarea și localizarea culturală sunt considerate ca fiind parte a aceluiași proces. Localul nu se opune globalului pentru că ambele sunt fenomene relaționate care se desfășoară concomitent, în sensul că nimic un poate fi creat global dacă nu s-a creat la nivel local. Totodată, s-a abordat modul în care Statele moderne tratează astăzi diversitatea etnică, astfel încât politicile sociale, culturale și educative poartă amprenta acestor tensiuni, mai ales ca fenomenul actual al globalizării rupe multiplele frontiere culturale, ceea ce a determinat instaurarea unei anumite omogenizări care amenință cu distrugerea culturilor naționale tradiționale.

Además de la globalización económica y tecnológica ayudar y la globalización cultural . Y en este caso , como dijo Vásquez , se puede ver un enfrentamiento entre los dos conceptos . En concreto, un concepto que promueve la homogeneización de globalización cultural del mundo que se manifiesta la reafirmación de las identidades culturales tradicionales y específicos, y afirmar el nacionalismo percibida como una especie de antítesis de la globalización y la uniformidad cultural. El segundo concepto considera ambos fenómenos al mismo tiempo , a saber, la globalización cultural y la localización se consideran parte de un mismo proceso. El lugar no se opone Globalive porque ambos son fenómenos relacionados que se producen al mismo tiempo en el sentido de que nada se puede crear un mundial si no se ha creado a nivel local. Además, para hacer frente a lo moderno Unidos trata a la diversidad étnica de hoy , por lo que los osos sociales , culturales y educativos de la impresión de estas tensiones , sobre todo porque el fenómeno actual de la globalización romper muchas fronteras culturales , lo que condujo al establecimiento de una cierta homogeneidad que amenaza la la destrucción de las culturas nacionales tradicionales.

Pordind de la interpretarea lui Beck<sup>10</sup>, s-a considerat că dezbateră filozofică dintre aparătorii “comunitarismului” și cei ai “liberalismului” din societățile democratice se centrează pe recunoașterea

---

<sup>9</sup> Carlos Abella Vásquez, *Globalización y Multiculturalismo: ¿Son posibles las democtacias multiculturales en la era del Globalismo?*, Brcelona, Nova Scripta, 2003, p. 24-45

<sup>10</sup> Ulich Beck, „En esta obra aborda la disputa en torno a la cuestión de saber *cuándo* se inició la globalización económica. Para muchos, “el inicio del *sistema mundial capitalista* (Inmanuel Wallerstein) se remonta al siglo XVI, con el inicio del colonialismo; para otros, al advenimiento de las empresas internacionales; y, para otros aun, la globalización se inicia con la supresión de los tipos de cambios fijos o con el colapso del bloque oriental”, in: *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*, Brcelona, Paidós, 1988, p. 41

și respectul ce-l reclamă “Multiculturalitatea”, “universalitatea” sau “omogeneitatea” drepturilor civile ale individului într-un Stat national. Beck subliniază că „trebuie avut în vedere faptul că globalizarea reprezintă o gândire ideologică etnocentrică care absolutizează modelul cultural occidental, în care Multiculturalitatea, îndeosebi identitatea etnică și socială în legătură cu minoritățile, suferă într-o anumită măsură un proces de excludere, respingere și stigmatizare socială”<sup>11</sup>.

Partiendo considerado como el debate filosófico entre los defensores de "comunitarismo" y los de "liberalismo" en las sociedades democráticas se centra en el reconocimiento y el respeto que se requiere "multicultural", "universal" o "homogeneidad" de los derechos civiles de la persona en un estado nación. Beck señala que "hay que tener en cuenta que la globalización es un pensamiento ideológico etnocéntrico que absoluta el modelo cultural occidental en el que el multiculturalismo, la identidad étnica y social, especialmente en relación a las minorías sufren en cierta medida un proceso de exclusión, el rechazo y la estigmatización social.

La baza studiului a stat si opinia lui Puyol<sup>12</sup> care a încercat sa dea raspuns întrebării asupra drepturilor prioritare atunci când drepturile individuale se ciocnesc cu restul drepturilor umane și ce trebuie făcut atunci când apare un conflict între dorința de protecție a culturii, mai ales când este vorba de o cultură minoritară sau amenințată, și libertățile indivizilor care aparțin acestei culturi.

Tocmai de aceea a fos abordat si conceptul de interculturalitate, care implică acceptarea diferențelor culturale, mai precis presupune existența și înțelegerea reciprocă a fiecărei culturi pentru a se evita anumite conflicte. S-a remarcat ca este importantă cunoasterea, interpretarea și acceptarea mai multor culturi din diferite țări pentru că implică extinderea orizontului cultural și înțelegerea lumii globalizate, respectul și toleranța diverselor culturi. În același sens, Gomez<sup>13</sup> explică importanța de a înțelege și respecta valorile altei culturi care permite să se compare diverse variabile între culturi, precum și să se înțeleagă aceste diferente. Astfel, putem considera că interculturalitatea este o dinamică a dialogului, în special a celui intercultural, și poate rezulta din contactul cotidian între grupuri de origini culturale și istorice diferite în contexte în care au loc transformări sociale, alături de schimbările de mentalități în modul lor de a simți și percepe lumea.

S-a evidentiat că problema interculturalității a constituit tema de referință cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la Declarația Drepturilor Omului, ceea ce a implicat, „recunoașterea capacității de creație

---

<sup>11</sup> Ibidem, p. 43

<sup>12</sup> Ángel Puyol, *Derechos humanos y multiculturalismo*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelon, 2008, p. 67-81

<sup>13</sup> Magdalena Gómez, “El derecho indígena frente al espejo de América Latina”, in: *Pueblos indígenas y estado en América Latina*, Quito, Abya-Yala, 1997, p. 2

culturală”<sup>14</sup>. În cazul Americii Latine, s-a observat ca acest concept a început să se utilizeze la sfârșitul decadei anilor 70, mai întâi în domeniul educației, și în mod particular în educația bilingvă pentru populația indigenă. Când privește conceptul de identitate culturală, s-a făcut referință la părerea lui Berger și Luckman care consideră că procesul de socializare implică dobândirea identității personale, sociale și culturale, astfel că identitatea este „înrădăcinarea unei persoane într-o lume determinată de semnificații și într-o rețea de relații sociale”<sup>15</sup>.

După opinia lui Gerard Duveen<sup>16</sup>, identitatea nu înseamnă o luptă pentru individualitate, ci este un fenomen social care trebuie înțeles drept „forța ce leagă o persoană sau un grup de o credință, de un cuvânt, de o reprezentare, fiind lupta pentru recunoaștere, diferența față de celălalt prin intermediul careia se realizează o relație intimă între „eu” și identitate, ambele concepte fiind construcții ale diferenței”. Tocmai de aceea s-au analizat transformările din Statul unitar precum și schimbările produse în procesele de recreare a identității pentru a înțelege fenomenul Multiculturalismului prin reafirmarea identității ca una dintre tendințele cele mai semnificative din epoca capitalismului global.

Tot în acest capitol s-a evidențiat că existența în Statele naționale atât a grupurilor multietnice cât și a celor multinaționale le situează „la un nivel vertical de diferențe”<sup>17</sup> și, în general, există opinia că actualmente procesele interne ale Statelor europene tind să minimizeze diferențele, amplificându-se integrarea și conviețuirea pacifică. Astfel, alături de minoritatea națională care s-a format de-a lungul timpului în diferite contexte istorice, există și minoritățile lingvistice care fac parte din grupul larg al minorităților sociale, în care limba este un factor ce determină afirmarea unei minorități. Actualmente, persoanele ce aparțin minorităților naționale sunt obligate să respecte legile statului în care trăiesc și să manifeste fidelitate față de Statul căruia îi aparțin, acestea fiind egale în drepturi cu toți ceilalți cetățeni ai Statului prin respectarea dreptului la identitatea lingvistică, culturală și religioasă.

Cu privire la conceptul de guvernare care a fost dezvoltat cu precădere de societățile multinaționale, s-au identificat trei caracteristici primordiale: tipul de regim politic, procesul prin intermediul căruia autoritățile gestionează resursele economico-sociale pentru dezvoltare și capacitatea guvernelor de a plasma formula și a aplica politici. Ne-am referit și la opinia lui Gomez și Renaud, citați de Gabaldon<sup>18</sup>, potrivit căreia guvernabilitatea reprezintă capacitatea instituțiilor publice pentru a „îndeplini mandatul și obiectivele desemnate”, adică exercițiul legitim și eficient al puterii, dat fiindcă

<sup>14</sup> María Heise: *Interculturalidad; un desafío*, Pennsylvania State University Press, 1993, 7-22

<sup>15</sup> Peter Berger, Thomas Luckman: *The Social Construction of Reality. A treatise in the Sociology of Knowledge*, New York, Doubleday, 1996, p. 102

<sup>16</sup> Gerard Duveen, *A construção da alteridade*, Petrópolis, Editora Vozes, 1988, p. 98-99

<sup>17</sup> Krzysztof Pomian, *L'Europe et ses nations*, Paris. Gallimard, 1990, p.10

<sup>18</sup> Arnaldo José Gabaldon, „La gobernanza ambiental en Venezuela”, în: *Gobernanza, laberinto de la democracia*, Club de Roma, Capítulo Venezuela, Caracas, 2012, p. 5

governanța este „capacitatea guvernelor de a-și exercita mandatul” cu participarea activă a actorilor interesați, și un element esențial al democrației odată cu apariția unor societăți mai educate și conștiente de drepturile lor. Ca o consecință a celor de mai sus, conceptul de bună guvernare, lansat de Banca Mondială, implică articularea administrației locale, a companiilor, a asociațiilor și a altor organizații pentru a produce schimbările necesare în vederea îmbunătățirii condițiilor laborale, de viață, culturale și sociale ale cetățenilor

Capitolul III. Fiind vorba de o temă complexă și de actualitate, am folosit ca aproximație teoretică perspectiva constructivistă, metoda de cercetare holistică și cea a studiului de caz. După tipul obiectivului, considerând opinia lui Hurtado<sup>19</sup>, este vorba de o cercetare descriptivă cu un nivel perceptual în faza exploratorie și descriptivă. În acest capitol s-a prezentat în detaliu designul care a stat la baza cercetării și care ne-a orientat în alegerea modalităților și a procedurilor folosite pentru a defini holotipurile studiului, utilizând metoda holistică a lui Jaqueline Hurtado<sup>20</sup>. Modelul calitativ sau conceptual-inductiv a constat din observarea conceptului de Multiculturalism desfășurat într-un context real care, în urma cercetării realizate, ar putea fi generalizat. După nivelul perceptual, cercetarea s-a definit ca descriptivă realizându-se o narare minuțioasă a societății din Venezuela și din România în funcție de caracteristicile conceptelor de Multiculturalism, bună guvernare, minorități, și s-a fundamentat pe un studiu teoretic și empiric. Cercetarea este de tip documental și de caracter bibliografic holistic unitar bazându-se pe fuziunea sintagmatică între diverse paradigme, în care s-au delimitat fazele cercetării în funcție de caracterul ei multidisciplinar. În același timp, s-a bazat și pe fenomenologie pentru a scoate în evidență diferența dintre evenimente și actori, în scopul interpretării fenomenului multicausal al Multiculturalismului. Totodată, s-a definit că este o cercetare pragmatică care și-a propus să descrie și să explice contrarietățile practice ale Multiculturalismului în contextul real al societății latinoamericane și europene, bazându-se pe perspectiva metodologică a lui Yin<sup>21</sup> a studiului de caz și s-au descris fazele cercetării și evenimentul, unitățile de studiu și instrumentele de analiză. După opinia lui Robert Stake<sup>22</sup>, este vorba de un studiu intrinsec ce analizează un caz în particular și un studiu instrumental care ajută la o mai bună înțelegere a prezentei cercetări, în timp ce după părerea lui Ragin și Becker<sup>23</sup>, este o cercetare de categorie documentală, empirică reală și

---

<sup>19</sup> Jaqueline Hurtado, „El estadio - fase exploratoria y descriptiva en la cual se expone el antecedente y planteamiento del problema, determinación del enunciado holopráxico y limitación y delimitación del problema”, *Metodología de la...*, p. 323

<sup>20</sup> Jaqueline Hurtado Barrera, *Metodología de la Investigación Holística*, Caracas, Sypal, 2000, p. 12

<sup>21</sup> Robert Yin, *Case Study Research. Design and Methods*, London, SAGE, 1994, p. 39-42

<sup>22</sup> Robert Stake, in *Investigación con ...*, Madrid: Morata, p. 239

<sup>23</sup> Charles Ragin, Howard Beker, *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. New York, Cambridge University Press, 1992, p. 2

specifică. Cât privește manipularea variabilelor, cercetarea este ne experimentală, iar după sursă, este de tip documental, recurgându-se la o mare varietate de surse cu scopul de sprijini elaborarea prezentului studiu.

În funcție de amplitudine, cercetarea este multivariabilă, deoarece s-au considerat parametrii metodei de caz și s-au analizat două variabile ca unități de studiu a obiectului de cercetare, respectiv politicile guvernamentale și drepturile multiculturale a minorităților reprezentative din cele două țări.

Cercetarea calitativă s-a bazat în mare parte pe metodele interpretative pentru înțelegerea efectelor pe care guvernarea le exercită asupra abordării problematicei multiculturale. Printre metodele specifice științelor socio-umane folosite s-au numărat: observarea neparticipativă, analiza comparativă transversală și observația neparticipativă, regăsindu-și elemente specifice curentului interpretativ.

analiza documentelor și comparația. Abordarea neparticipativă s-a datorat naturii domeniului de cercetare și a stadiului actual de cunoaștere în domeniul de interes. Totuși, prin comparațiile realizate, opiniile proprii exprimate și concluziile formulate s-au expus aspectele participative ale cercetării și relevanța informațiilor transmise. Dacă ne referim la perspectiva criteriului temporar, metodele folosite au fost cu precădere transversale și s-au adoptat în scopul de a identifica relațiilor de cauzalitate, dependență sau influență în domeniul Multiculturalismului.

Capitolul IV a implicat prelucrarea datelor, stabilirea legăturilor dintre date, corelarea lor, sintetizarea rezultatelor obținute și interpretarea lor.

Odată trecute în revistă momentele principale ale situației sociale și politice contemporane din America Latină și Europa pe baza studiului literaturii generale și speciale precum și a numeroase și variate documente, s-au descris evenimentele care au relevanță asupra situației actuale din cele două regiuni pentru a răspunde întrebărilor suscitade, evidențiindu-se formulele de guvernare specifice fiecăreia dintre cele două țări din aceste regiuni care au făcut obiectul studiului de caz.

În cazul latinoamerican, s-au descris schimbările legate de democratizarea regimului politic, urmate de schimbarea modelului socio-economic care a trecut de la modelul de Stat centralizat la cel de stat, bazat pe economia de piață, conform Consensului de la Washington<sup>24</sup>. Schimbările sintetizate în Decalogul Consensului de la Washington<sup>25</sup> au reprezentat un rezumat al recomandărilor neoliberale

---

<sup>24</sup> Raportul Consensului de la Washington al Bancii Mondiale, din 1989, despre Dezvoltarea Mondială, *Global Economic Prospects and the Developing Countries: Beyond Financial Crises*, World Bank, <http://go.worldbank.org/ECDADGZT40>, accesat, februarie 2011

<sup>25</sup> Paper commissioned by Fundación CIDOB for a conference "From the Washington Consensus towards a new Global Governance, Washington Consensus"... „The term "Washington Consensus" was coined in 1989. The first written usage was in my background paper for a conference that the Institute for International Economics convened in order to examine the extent to which the old ideas of development economics that had governed Latin American economic policy since the 1950s were being swept aside by the set of ideas that had long been accepted as appropriate within the OECD. In order to try and ensure that the background papers for that conference dealt with a common set of issues, I made a list of ten policies that I thought more or less everyone in Washington would agree were needed more or less everywhere in Latin America, and labeled this the "Washington Consensus.", <http://www.ii.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>, consultat mai 2011

emanate de organismele internaționale, îndeosebi ale Băncii Mondiale și PNUD iar măsurile propuse au implicat reevaluarea rolului Statului în activitatea economică, limitându-se la garantarea stabilității macro economice, investiții publice în capital uman, crearea unui cadru competitiv pentru sectorul privat, promovarea dezvoltării instituționale, protejarea mediului înconjurător și protejarea grupurilor sociale vulnerabile. Reformele aplicate au avut ca obiectiv limitarea intervenției Statului în economie și societate.

Zece ani mai târziu, acest Consens a fost sever criticat în aproape toate țările Americii Latine iar gravele crize apărute în regiune de-a lungul întregii decade 90 care au demonstrat insuficiența acestor politici în reducerea sărăciei și impulsivitatea creșterii pe baze sustenabile. De asemenea, rezultatele cercetării au pus în evidență o caracteristică tipică a continentului latinoamerican, respectiv faptul că în majoritatea experiențelor în care s-au creat spații de participare cetățenească, acestea au fost limitate iar unele dintre ele chiar invalidate datorită gradului ridicat de dependență față de diversele practici populiste sau clientelare.

S-a detectat că în America Latină, Multiculturalismul este strâns legat de politicile publice orientate spre asimilarea culturilor indigene, fenomen care poate fi considerat o adevărată provocare a secolului XXI pentru această regiune. Actuala configurație instituțională a acestei zone se caracterizează printr-un amestec de instituții „moderne” și „tradiționale”, alături de o „governanță sistemică și de capacitatea de a genera și aplica decizii în funcție de un interes comun, la toate nivelele sistemului politic”<sup>26</sup>, așa cum afirma Von Haldenwang.

Din rezultatele analizate, a rezultat rolul statului în societatea modernă latinoamericană, evidențiându-se că dezvoltarea condusă de Stat a generat o logică centralistă în politicile publice, ceea ce demonstrează că numai Statul național este capabil să aplice politici sociale. Astfel, în fața necesității de a se construi un cadru conceptual și politic care să orienteze noile politici de dezvoltare, s-a remarcat o abordare diferită, respectiv Consensusul de la Buenos Aires<sup>27</sup>, în care se regăsesc elemente de governanță democratică și guvern multi-nivel și, în care se acorda promovarea integrării regionale „ca opțiune strategică pentru inserțiunea țărilor noastre în lume” și o dezvoltare „cu creștere, justiție socială și demnitate pentru cetățeni”<sup>28</sup>. De asemenea, s-au convocat și celelalte țări latinoamericane să se integreze acestei alianțe și să lucreze împreună pentru „a obține o societate mai

---

<sup>26</sup> Christian Von Haldenwang, *Gobernanza sistémica y desarrollo en América Latina*, DF México, CEPAL, 2005, p.41

<sup>27</sup> Informe CEPAL del Consenso de Buenos Aires del 1990, sobre la Transformación productiva con equidad, [www.eclac.org/publicaciones/xml/0/19220/bibliografia](http://www.eclac.org/publicaciones/xml/0/19220/bibliografia), consultat mai 2012

<sup>28</sup> Raportul Consensusului de la Buenos Aires din 2008, „Economic Policies for Social Equity in Latin America”, <http://www.resdal.org> consultat septembrie 2013

justă, echitativă și solidară care să întărească democrația în regiune”, deoarece el a propus un nou model de dezvoltare pentru America Latină și Caraibe, cu caracter democratic, inclusiv și sustenabil. În realitate, cadrul conceptual al acestei declarații este, de fapt, un fel de hibrid în care se regăsesc elemente de guvernare democratică, respectiv cogestiune, interacțiune și noi forme de relații între actori. S-a observat că revendicările recurente în America Latină sunt pământul și teritoriul, căci sunt profund relaționate cu destinul istoric și cu pericolul pe care popoarele indigene îl percep potrivit căruia, odată cu dispariția pământului, va dispărea cultura și limba lor, iar așa zisele „conflicte indigene” se relaționează direct cu transformările prin care trece Statul în ultimii ani, la care se adaugă sărăcia și încălcarea drepturilor omului. Din păcate, odată cu formarea Statelor naționale latinoamericane, în secolul XIX, așa cum subliniau Bacal și Bengoa<sup>29</sup>, ideologia neo liberală și dicotomia civilizație-barbarism au generat idei care au permis perpetuarea excluderii și discriminării economice, sociale și culturale.

Totusi, în mâinile Statului, indigenismul s-a transformat într-o politică indigenistă în cadrul unui proiect de modernizare a societății capitaliste latinoamericane. Scopul „indigenismului de Stat” a fost schimbarea situației și a condițiilor indigenilor pe cale politică și prin programe care să-i scoată din ignoranță, astfel ca limba, cultura și toate elementele ale identității care sunt proprii indigenilor și puteau fi obstacole, trebuiau depășite, iar rezultatul final a fost alfabetizarea în limba spaniolă și integrarea indigenului în țara respectivă

Cât privește situația socio-politică din Venezuela, s-a detaliat contextul venezuelean din perioada 1999-2008, caracterizat prin diversificarea și fragmentarea societății civile, instaurarea așa numitei Revoluții Bolivariene, cu transformările ce au avut loc din punct de vedere economic și politic, precum și prin impactul pe care l-a avut, manifestat printr-o crescândă conflictivitate politică și divizare a societății civile. Venirea la putere a lui Chávez a fost expresia unei ample majorități excluse și sătulă de o guvernare latinoamericană care reflecta tensiunea permanentă generată de contradicția dintre o societate formal democratică și lipsa de justiție socială, economică, politică, ambientală și culturală, fapt pentru care el a utilizat calea electorală, formând o amplă coaliție de forțe și partide de stânga și centru stânga, reunite în așa numitul Pol Patriotic. Principalul obiectiv programatic al campaniei lui electorale a fost convocarea unei Adunări Constituante pentru refondarea țării și deschiderea unei noi perioade numită „A Cincea Republică”. Procesul constituant venezuelean conține un paradox surprinzător: în timp ce apărea ca un caz notabil afirmarea participării cetățenești și dezvoltarea cunoașterii pentru a exercita acest rol, încă de acum un deceniu a apărut așa numita „ordine juridică

---

<sup>29</sup> Vezi și Bacal, Azril (1997), “Citizenship and national identity in Latin America: the persisting salience of race and ethnicity”, în: *Citizen and National Identity*, T.K. Oommen (comp.), Londres, Sage Publications și Bengoa, José (2000), *La emergencia indígena en América Latina*, Santiago de Chile, Fondo de Cultura Económica.

avansată” la nivel latinoamerican care a fost un proces simultan marcat prin influența fundamentală și decisivă a unei singure persoane, mai precis a lui Hugo Chávez, așa cum arată Jimenez<sup>30</sup>. Initial, s-a creat un nou cadru constituțional și legal care a căutat amplificarea participării societății civile, așa încât la început exista percepția generalizată că țara se îndrepta către schimbări pozitive importante. La începutul lui 2007, Hugo Chávez a anunțat punerea în funcțiune a celor „5 Motoare pentru construirea socialismului secolului XXI”<sup>31</sup>. Între acestea există un motor al „exploziei puterii populare” care se baza pe întărirea Consiliilor Comunale considerate drept principala formă de participare cetățenească, iar între reformele prezentate la referendumul constituțional exista și propunerea creării unui Stat comunal. Deși reformele constituționale nu au fost aprobate, momentul a marcat aprofundarea tendinței de fragmentare a societății civile venezuelene, întrucât s-a stabilit o relație directă între cetățenii organizați și puterea executivă deoarece apărea pericolul ca aceste Consilii Comunale să sufere o asimilare politică și de partid, deoarece partidele politice își propuneau să le transforme în platforme politice, transformându-le în instituții în serviciul uneia sau alteia dintre ele. A fost astfel adoptat un nou sistem național de „planificare participativă” în care au fost incorporate și alte instrumente legale cu scopul întăririi acestei noi viziuni de elaborare de planuri pentru construirea „Socialismului Secolului XXI”.

Cat privește societatea multiculturală din Venezuela, s-a observat că este un amestec de trei culturi diferite: indigenă, africană și spaniolă. Primele două se diferențiază în funcție de triburile din care provin, iar pentru a se ajunge la cultura venezueleană actuală, s-a impus transculturalizarea și asimilarea culturii indigene și africane, care a dus la crearea culturii „criolla”. În ultimul timp au apărut forme de luptă și politici de supraviețuire a indigenismului și, deși există o opinie aproape generalizată potrivit căreia indigenii au dispărut, se observă că există importante categorii de populație indigenă distribuită între comunități specifice pe tot teritoriul Venezuelei.

Portivită Constituției din 1999, „poporul Venezuelei, în exercițiul puterii sale creatoare și invocând protecția lui Dumnezeu, exemplul istoric al „Eliberatorului Simón Bolívar, eroismul și sacrificiul strămoșilor noștri aborigeni și a predecesorilor făuritori ai unei patrii libere și suverane, cu scopul suprem de a refunda Republica pentru a stabili o societate democratică, participativă și protagonistă, multiethnică și pluriculturală, în cadrul unui stat de drept”<sup>32</sup>.

---

<sup>30</sup> Ibidem, p. 6

<sup>31</sup> Propunerea instaurării „ Los 5 Motoare Constituyentes”, din ianuarie 2007, <http://motoresconstituyentes.blogspot.ro/2007/07/5-motores-constituyentes-de-la.html>, consultat 15.ianuarie 2011

<sup>32</sup> Preambulul Constituției Republicii Bolivariene Venezuela, din 1999, „El pueblo de Venezuela, en ejercicio de sus poderes creadores e invocando la protección de Dios, el ejemplo histórico de nuestro Libertador Simón Bolívar y el heroísmo y sacrificio de nuestros antepasados aborígenes y de los precursores y forjadores de una patria libre y soberana; con el fin supremo de refundar la República para establecer una sociedad democrática, participativa y protagonista,



Cultura afro-venezueleană reprezintă acel segment al diversității culturale constituit din diferitele expresii lingvistice, religie, valori sociale, tehnici de muncă, arhitectură tradițională pe care le-au adus sclavii africani în timpul perioadei coloniale și care s-a menținut de-a lungul timpului trecând prin diverse etape, aportul africanilor în “mestizaje” fiind un factor deosebit de important în definirea conceptului de venezolanitate.

Tot în acest capitol, s-a descris și funcționarea Multiculturalismului și guvernantei în Uniunea Europeană, plecând de la Convenția de la Aarhus<sup>33</sup> la Guvernața Europeană<sup>34</sup>.

S-a arătat în revista contextul actual al regimului minorităților naționale din România mai ales considerând schimbările survenite în politica mondială după căderea Zidului de la Berlin, pornind de la opinia că originea numeroaselor conflicte etnice în lume rezidă în problemele ce se pot imputa felului în care Statul-națiune modern abordează diversitatea etnică, întrucât politicile sociale, culturale și educative pe care le urmează Statele reflectă în mod direct aceste tensiuni.

Astfel, s-a analizat situația minorităților în Europa Centrală și de Est pentru a descrie contextul și situația minorităților naționale din România, cu precădere a romilor și maghiarilor, ținând cont că, în cazul României, conceptul de Multiculturalitate a fost asimilat celui de “națiune europeană”, condiție necesară în construirea “identității europene” prin respectarea valorilor europene fundamentale, dacă ne referim la Recomandarea 1735<sup>35</sup> din 2006.

Referitor la politicile de integrare a minorităților naționale din România, s-a analizat opinia lui Levente Salat<sup>36</sup> atunci când considera că valul de democratizare care a urmat după 1989 a permis mobilizarea grupurilor marginalizate ale comunităților politice care s-au transformat în actori ai procesului politic. Astfel, alături de consecințele diversității, cu rădăcini profunde în istorie, s-au

---

multiétnica y pluricultural en un Estado de justicia, federal y descentralizado, que consolide los valores de la libertad, la independencia, la paz, la solidaridad, el bien común, la integridad territorial, la convivencia y el imperio de la ley para esta y las futuras generaciones; asegure el derecho a la vida, al trabajo, a la cultura, a la educación, a la justicia social y a la igualdad sin discriminación ni subordinación alguna; promueva la cooperación pacífica entre las naciones e impulse y consolide la integración latinoamericana de acuerdo con el principio de no intervención y autodeterminación de los pueblos, la garantía universal e indivisible de los derechos humanos, la democratización de la sociedad internacional, el desarme nuclear, el equilibrio ecológico y los bienes jurídicos ambientales como patrimonio común e irrenunciable de la humanidad; en ejercicio de su poder originario representado por la Asamblea Nacional Constituyente mediante el voto libre y en referendo democrático, decreta la siguiente”, <http://www.tsj.gov.ve/>, consultat iulie 2012

<sup>33</sup> Convenio de Aarhus, Dinamarca, de 1998, la Convención sobre el acceso a la información, la participación del público en la toma de decisiones y el acceso a la justicia en asuntos ambientales, [http://www.mediterranea.org/cae/aarhus\\_convenio](http://www.mediterranea.org/cae/aarhus_convenio), consultat aprilie 2012

<sup>34</sup> Comunicación de la Comisión *La gobernanza europea-Un Libro Blanco*, in [www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com](http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com), consultat aprilie 2012

<sup>35</sup> Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) a adoptat o Recomandare promovată de deputatul UDMR Gyorgy Frunda care susține autonomia teritorială a minorităților naționale în statele membre ale Consiliului Europei (CoE). Mascata sub o dezbatere asupra conceptului de națiune, promovarea autonomiei menționată în Recomandarea 1735 a APCE serveste perfect inițiativa UDMR de promovare a noii Legi a Statutului minorităților, <http://www.cdep.ro/interpel/2006/r1103B.pdf>, consultat august 2012

<sup>36</sup> Ibidem, p. 14

adăugat și provocările reprezentate de imigranți, el considerand ca daca numărul acestora într-un Stat era mai mare, integrarea lor în societatea gazdă devine o problema politică de anvergură pentru instituțiile Statului.

Pe plan intern, România a dezvoltat un climat de toleranță multiculturală și a creat un cadru legislativ și instituțional pentru a răspunde nevoilor de protecție și dezvoltare a drepturilor minorităților naționale existente aici. În principal, noua legislație s-a axat pe dezvoltarea criteriilor în domeniul nediscriminării, a folosirii limbii materne în sfera publică și în educație, reprezentarea politică a minorităților la nivel central și local. În acest sens, un exemplu relevant este cazul minorității maghiare care reprezintă o colectivitate care trăiește într-o zonă de frontieră a unui Stat al cărui etnie, limbă și obiceiuri țin de Statul vecin și care are un rol activ în viața publică și politică din România, influențând considerabil politica statului de protecție a minorităților.

Constituția României<sup>37</sup> care a intrat în vigoare în 2003, garantează un loc în Parlament câte unui reprezentant al fiecărei minorități naționale, în cazul în care nu au reușit să atingă pragul electoral în alegeri, iar dreptul la educație în limba maternă este garantat prin legea învățământului, iar persoanele care aparțin minorităților naționale au dreptul de a utiliza limba maternă în instanțe. Astfel, Guvernul României respecta egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, inclusiv a minorităților naționale, favorizându-se păstrarea identității lor etnice, lingvistice, culturale și religioase.

Problemele cu care se confruntă comunitățile de romi din România sunt relaționate cu discriminarea și excluderea socială istorică în contextul lor tradițional de viață pentru că anumite valori ale comunității nu corespund uzanțelor actuale ale societății. Sărăcia în rândul romilor este o realitate evidentă, fapt pentru care Zamfir<sup>38</sup> consideră că actualmente două treimi dintre romi trăiesc în stare de sărăcie, iar jumătate, în stare de sărăcie severă.

S-a observat ca abordarea problematicii minoritarilor de romi preocupă la nivel global, chiar daca astăzi importanta familiilor tradiționale sau a clanurilor este redusă, fapt pentru care studierea romilor din punctul de vedere al neamurilor prezintă anumite dificultăți pentru că neamul tradițional nu pare să mai aibă aceeași forță și valoare pentru o mare parte a populației de romi<sup>39</sup>, insa problema romilor se consideră prima inițiativa internațională de anvergură care vizează cea mai săracă și mai însemnată minoritate transnațională din Europa, și se abordează din trei perspective: sărăcia, discriminarea și egalitatea de șanse între femei și bărbați.

---

<sup>37</sup> Constituția României din 2003, [www.cdep.ro/pls/dic/site\\_consultat\\_mai\\_2011](http://www.cdep.ro/pls/dic/site_consultat_mai_2011)

<sup>38</sup> Cătălin Zamfir, Marin Preda, *Romii în România*, București. Editura Expert, 2002, p. 283-301

<sup>39</sup> Vezi Diana Maria, Nistor-Hulea, Rezumat Teza Doctorat, 2011, *Familia roma între tradiții și actualitate – elemente ale identității etnice*, <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2011Noiembrie/Nistor%20Diana%20Maria%20-%20Familia%20roma%20intre%20tradiție%20și%20actualitate/rezumat.pdf>, consultat iunie 2012

Cat priveste situatia maghiarilor din Romania, s-a constatat ca in principiu, problemele care tin de conditia acestei minoritati nu sunt generatoare de tensiuni și de conflicte interetnice sau de alta natura, fiind la fel ca cea a românilor ce aparțin altor etnii. Inclusiv, se apreciază că este chiar mai bună, deoarece comunitatea lor se preocupă mai intens pentru obținerea unor drepturi și privilegii, pornind de la principiul “discriminării pozitive”. Totuși, această situație este folosită ca pretext pentru dezvoltarea unor strategii de atac împotriva unității și caracterului național a statului român, mai ales daca se considera pozitia revizionismului maghiar manifestat de unele cercuri care s-a amplificat în ultimul timp.

Totusi, considerand opinia lui, in principiu, problemele care tin de conditia maghiarilor din România nu sunt generatoare de tensiuni și de conflicte interetnice sau de alta natura. Condiția maghiarilor din România este la fel ca cea a românilor ce aparțin altor etnii. Inclusiv, se apreciază că este chiar mai bună, deoarece comunitatea lor se preocupă mai intens pentru obținerea unor drepturi și privilegii, pornind de la principiul “discriminării pozitive”.

Daca luam in considerare opinia lui Frederik Barth<sup>40</sup>, suntem de parerea că “grupurile etnice” trebuie analizate prin prisma constituirii identității și a frontierelor care le separă, fiind de fapt, “unități sociale” care se formează ca rezultat al folosirii “identității etnice” în procesul de autoidentificare etnică care are caracteristici semnificative în funcție de actorii sociali implicați, fiind în permanentă transformare..

Cercetarea de față s-a încheiat cu o serie de concluzii și perspective viitoare ale prezentei linii de cercetare. De remarcat este ca subscriem idea conform căreia finalizarea unui demers științific este un nou început pentru dezvoltări ulterioare sau noi abordări în domeniul cercetării. Astfel, in ceea ce privește guvernata în Uniunea Europeană, am analizat acest concept în cadrul Convenției de la Aarhus, cea care a oferit cadrul pentru elaborarea de politici de cooperare, până la amplă dinamică democratică realizată de Comisia Europeană, cea care a propus o implicare mai hotărâtă a cetățenilor în elaborarea și aplicarea politicilor eficiente, crearea de instituții publice cu obiective clare și de unități naționale pentru funcționarea dreptului comunitar, precum și angajarea în dezbateri a guvernantei mondiale.

În studiul de caz România–Venezuela, am remarcat anumite similitudini cât privește incorporarea actorilor comunitari și a rolului crescut al comunităților locale în procesul de decizie din ambele țări, observand că multiplicarea lor fără control a condus la promovarea unui concept ce a stimulat neopopulismul. Acesta situație a dus la apariția de rețele și comunități politice care elaborează deciziile, astfel încât problemele se rezolva după realizarea unui angajament ce include și divergențele cu vechile grupuri de interes.

---

<sup>40</sup> Frederik Barth: *Ethnic Groups and Boundaries*, London, Allen&Unwin, 1996, p. 9-39

Din păcate, între cele două regiuni se întalnesc asemănări referitoare la inegalitate, violență socială și politică, deficiență în considerarea rolului cetățeanului și o anumită slăbiciune a instituțiilor publice. În urma cercetării au ieșit în evidență probleme ce trebuie rezolvate pentru instaurarea unei bune guvernante.

Este vorba de o realitate comună în aproape toate țările în curs de dezvoltare din cele două regiuni și care are un mare grad de complexitate datorită dezechilibrului între actori, a contradicțiilor, a lipsei de încredere și a scepticismului, opinie care a rezultat și mai evidentă atunci când s-au analizat procesele interne ale Statelor europene în care există tendința de a minimiza diferențele și a amplifica integrarea și conviețuirea pacifică.

Din punct de vedere al aplicării guvernantei pe mai multe nivele, s-a observat că țările din Estul Europei întâmpină o serie de greutăți, îndeosebi datorită mentalităților centraliste, a unui concept managerial în formare, a unui cadru legal incomplet și a unei societăți civile încă nematurizate, observându-se că multe din aceste caracteristici sunt comune și Americii Latine datorită deficitului de democrație.

În același timp, a reieșit că în Europa de Est există conexiuni între actorii de la diferite nivele care au un cadru legal incomplet fiindcă nu se folosesc cele mai bune practici iar legile se modifică în mod curent, situație la care se adaugă și faptul că există relații informale între actorii politici și cei economici iar folosirea rațională a resurselor se află încă într-o stare incipientă. Este important de semnalat pentru această regiune dezvoltarea incompletă a unui sistem de control, independent de puterea politică și care poate evita actele de corupție, precum și lipsa unor parametri de autocontrol, dacă considerăm limitatul control parlamentar asupra agențiilor guvernamentale.

Din păcate, rețelele de guvernare sunt insuficiente pentru a aplica cu rigurozitate standardele comunitare, iar această stare de fapt întâlnită în România nu este departe de realitatea venezueleană.

Din analiza rezultatelor obținute, domeniul cel mai dezvoltat din punct de vedere al politicilor multiculturale atât în Venezuela cât și în România, pare a fi educația, dacă ne referim la programele și proiectele de acces la educație pentru grupurile dezavantajate (în cazul României, s-a beneficiat de finanțare europeană pentru o multitudine de programe academice). La fel, în ambele țări, unele activități educaționale, cum ar fi locurile speciale la nivel secundar și terțiar pentru educația populației minoritare, atât în cazul indigenilor cât și al romilor, au fost finanțate din bugetul statelor respective.

Din analiza rezultatelor s-a observat că, atât în Venezuela cât și în România, conceptul de incluziune socială nu se înțelege încă în mod corect, el fiind direct relaționat cu cel de solidaritate, cu precădere promovat de Uniunea Europeană, fapt pentru care trebuie să se lucreze la construirea unei societăți inclusive absolut necesară pentru atingerea obiectivelor unei bune guvernante și pentru o mai mare coeziune socială, luând ca referință Modelul Social European.

Abordând o temă inedită, prezentul studiu a putut identifica noi conținuturi și date care au permis prezentarea informației în mod constructiv, dând răspuns problemei de cercetare într-o manieră specifică.

După opinia noastră, temele prioritare despre guvernarea regională latinoamericană și europeană în care există coincidențe sunt democrația și identitatea, fapt care ar impune promovarea mecanismelor de participare politică și întărirea proceselor integraționiste dintre cele două regiuni pe aceste tematică.

## **Bibliografie**

### **Lucrări generale și de specialitate**

ADLER, Peter, (1978): *Beyond cultural identity*. Tubingen and Basel: Horst Erdmann Verlag.

AMODIO, Emanuele (2005): *Pautas de crianza entre los pueblos indígenas de Venezuela*. Caracas, Unicef-Venezuela

ASSIES, Willem, (2003): *La descentralización en perspectiva, en Gobiernos locales y reforma del estado en América Latina*, Morelia, Centro de Estudios Rurales, El Colegio de Michoacán.

AYLWIN, José (2001): *El acceso de los indígenas a las tierras en los ordenamientos jurídicos de América Latina: un estudio de casos*, Santiago de Chile, Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL.

BARRERA, Augusto (2001): *Acción colectiva y crisis política: el movimiento indígena ecuatoriano en la década de los noventa*, Quito, Centro de Investigación CIUDAD/Observatorio Social de América Latina (OSAL)/Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO).

BARRERA Morales-Marcos Fidel (2004): *Investigación holística: Una propuesta integrativa de la investigación y de la metodología*, Caracas, Sypal.

BAUD, Michael (1996): *Etnicidad como estrategia en América Latina y el Caribe*, Quito, Abya-Yala.

BELLO, Luis Jesús (2005): *Derechos de los pueblos indígenas en el nuevo ordenamiento jurídico venezolano*, Copenhague, Grupo Internacional de Trabajo sobre Asuntos Indígenas (Iwgia).

BENGOA, José (2000): *La emergencia indígena en América Latina*, Santiago de Chile, Fondo de Cultura Económica.

- BECK, Ulrich (1998): *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*, Barcelona, Ediciones Paidós Ibérica, S.A.
- CARDOSO de Oliveira, Roberto (1990): *Etnicidad y Estructura Social*, Colección M. O. de Mendizábal, México: CIESAS.
- CALUSER, Monica Olimpia (2008): *Politici de integrare a minoritatilor nationale din Romania: aspecte legale si institutionale intr-o perspectiva comparata*. Cluj, Editura CRDE.
- DENTERS, Bas, ROSE, Lawrence (2005): *Comparing local governance. Trends and developments*, NY, Palgrave Macmillan.
- D'ELIA, Yolanda (2006): *Las Misiones Sociales en Venezuela: Una aproximación a su comprensión y análisis*, Caracas, ILDIS.
- DUVEEN, Gerard (1988): *A construcao da alteridade*, Petrópolis: Editura Vozes. Brasil.
- EDWARDS, John (1994): *Multilingüismo*. Londres y Nueva York. Routledge.
- EL TROUDI, Haiman (2007): *Herramientas para la participación*, Caracas, Centro Internacional Miranda.
- FAVRE, Henry (1999): *El indigenismo*, México, D.F., Fondo de Cultura Económica.
- GIDDENS, Anthony (2006): *La teoría social de hoy*, Buenos Aires, Paidós.
- GROS, Christian (2000): *Políticas de la etnicidad: identidad, Estado y modernidad*, Bogotá, D.C., Instituto Colombiano de Antropología e Historia.
- GABALDON, José (2005): *Gobernanza, laberinto de la democracia*. Club de Roma, Capitulo Venezuela, Caracas.
- HABERMAS, Jürgen (1994): *Las luchas por el reconocimiento en el Estado Constitucional Democrático*. Princeton. Princeton University Press.
- HABERMAS, Jürgen (1998). *The Inclusion of the Other. Studies, Political Theory*. Cambridge, Mass The MIT Press.
- HABERMAS, Jürgen (2009): *Multiculturalismo: Examinar la política del reconocimiento*. USA. Fondo de Cultura Económica
- HEISE, María (1993): *Interculturalidad; un desafío*. Lima. CAAP.
- HURTADO Barrera, Jaqueline (2000): *Metodología de la Investigación Holística*. Caracas, Sypal.

IONESCU, Maria, CACE, Sorin (2000): *Politici publice pentru romi. Evolutii si perspective*. Bucuresti. Expert.

IVAN, Adrian Liviu (2007): *Statele Unite ale Europei*. Iasi. Institutul European.

IVAN, Adrial Liviu (2011): *Stat, Majoritate si Minoritate Nationala in Romania*. Publishing, Cluj-Napoca.

ISHIBSHI Jun (2007): *Multiculturalismo y racismo en la época de Chávez: Etnogénesis afro venezolana en el proceso bolivariano*. Universidad de Tokio, Tokio-Japón.

KOTTAK, Conrad P (2006): *Antropología cultural*, Madrid, McGrawHill.

KYMLICKA, Will (1995): *Multicultural Citizenship*. Oxford. Clarendon Press.

MARINO, Adrian (1995): *Revenirea Romaniei in Europa*. Iasi, Polirom.

MARREGOT González, Miguel (2010): *Informe sobre el Poder Público Local y las competencias políticas e institucionales de las Autoridades Locales*. Caracas, ILDIS

MOLYNEUX, Maxine (2008): *The 'Neoliberal Turn and the New Social Policy in Latin America: How Neoliberal, How New?* Development and change. Issue 5.

NAÍM, Moises, TULCHIN, Joseph (1999): *Competition Policy, Deregulation, and Modernization in Latin America*. Lynne Rienner Publishers.

NASTASA, Lucian, SALAT, Levente (2000): *Relatiile interetnice in Romania post-comunista, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturala*, Cluj-Napoca.

SARAU, Gheorghge, PASZTOR, Gabriela (2009): *Învățământul pentru comunitățile lingvistice din România în anii școlari 2006-2007 și 2007-2008*, B București: /Project on Ethnic Relations.

PENTASSULGIA, Gaetano (2002): *Minorities in International Law*, Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing House.

PRATS, Joan (2005): *Gobernanza*. Editura 17, España.

PROGRAMUL Comisiei COM, din 2005, *Working together for growth and job. A new start for Lisabon Strategy*

POMIAN, Krzysztof (1990): *L'Europe et ses nations*, Paris. Gallimard.

- PUSCAS, Vasile, Sălăgean, Marcela (2010): *România și Uniunea Europeană Post-Tratatul de la Lisabona*, Cluj-Napoca, Eikon
- PUYOL González, Ángel (2008): *Derechos humanos y multiculturalismo*. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- RAWLS, John (1971): *Teoría de la Justicia*, México, Fondo de Cultura Económica.
- SALAT, Levente (2008): *Regimul minoritatilor nationale din Romania si contextul international al acestuia*, Cluj-Napoca, Fundația CRDE.
- SARAU, Gheorghe, PASZTOR, Gabriela (2008): *Invatamantul pentru comunitatile lingvistice din Romania in anii scolari 2006-2007 si 2007-2008*. SMITH, Anthony (2000): *Nacionalismo y modernidad*, Madrid, Istmo.
- STAKE, Robert (1995): *Investigación con estudio de casos*. Madrid, Morata.
- STIGLITZ, Joseph Eugene (2002): *Globalization and its Discontents*. W.W. Norton & Company, L'Harmattan.
- VILORIA VERA, E. (2005): *El mestizaje americano*. Universidad Metropolitana, Caracas y Centro de Estudios Latinoamericanos.
- TAMAYO, Tamayo Mario (1996): *Libro-metodología de la Investigación*. ICFES. La Educación Superior.
- TAYLOR, Charles (1992): *Multiculturalism and „The Politics of Recognition”*. Princeton, NJ. Princeton University.
- TOURAINÉ, Alain, Michel Wieviorka (2004): *Conocimiento e identidad. Voces de grupos culturales en la investigación social*, Barcelona: Hipatia Editorial
- TRARATUL privind Uniunea Europeana(1999): *Documente de baza ale Comunitatii si Uniunii Europene*, Iasi, Polirom.
- YIN, Robert (1983): *Investigación sobre estudio de casos. Diseño y Métodos*, SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher. Thousand Oaks London New Delhi.
- YIN, Robert (1993): *Applications of Case Study Research*, London, SAGE,
- YIN, Robert (1994): *Case Study Research. Design and Methods*. London. SAGE.



ZAMFIR, Catalin, PREDA, Marin (2002): *Romii în România*. București. Editura Expert.

## **B. Studii si articole**

AMODIO, Emanuele (2007): *La república indígena. Pueblos indígenas y perspectivas políticas en Venezuela*, Caracas, Revista de Economía y Ciencias Sociales, vol.13, n° 3 (sept.-dic.)

ASSIES, Willem (1999): „Pueblos indígenas y reforma del estado en América Latina”, in: *El reto de la diversidad*, Willem Assies, Gemma van der Haar y André Hoekema (comps.), México, D.F., El Colegio de Michoacán.

AZRIL, Bacal (1997): “Citizenship and national identity in Latin America: the persisting salience of race and ethnicity”, in *Citizen and National Identity*, T.K. Oommen (comp.), Londres, Sage Publications.

BELLO, Álvaro (2004): “Etnicidad y ciudadanía en América Latina, La acción colectiva de los pueblos indígenas”, in: La Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), octubre del 2004.

BOLOGNA, Alfredo Bruno (2001): „El modelo neoliberal a través del Consenso de Washington”, in: *El Economista*, Buenos Aires, Argentina, 4 de mayo de 2001

CUGLESAN, Natalia (2009): „Rolul Parlamentului European in arhitectura institutionala a UE”, in: *Ghidul Parlamentului European*, Cluj-Napoca, CA Publishing.

DE ESPINOZA, Lamo (1995): “Fronteras culturales”, in: *Culturas, estados, ciudadanos. Una aproximación al multiculturalismo en Europa*, Madrid. Fund. Ortega y Gasset.

DALMA, Janosi (2008). ”Cadrul instituțional privind protecția minorităților naționale din România” in: *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*, Fundația CRDE, Cluj-Napoca.

DEGREGORI, Carlos Iván, Golte, Jurguen (2000): „¿En qué país queremos vivir? La apuesta por la educación y la cultura”, in: *Pluriculturalidad, democracia y globalización*, Lima, IPAE, tomo I

DEGREGORI, Carlos Iván (1999), “Pueblos indígenas y democracia en América Latina”, in: *Sociedades multiculturales y democracia en América Latina*, Jorge Nieto Montesino (coord.), México,

D.F., Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura (UNESCO)/Proyecto DEMOS.

DE LA PEÑA, Guillermo (2001): “Notas preliminares sobre la “ciudadanía étnica”: el caso de México, in: *La sociedad civil, de la teoría a la realidad*, Alberto Olvera (coord.), México, D.F., El Colegio de México.

FRASER, Nancy (1997): „Iustitia Interrupta. Reflexiones críticas desde la posición „postsocialista”. Bogotá. Siglo del Hombre Editores-Uniandes. Revista de Estudios sociales, Nr. 2.

FRUNZA, Sandu (2004): “Pluralism si Multiculturalism”, in: *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Cluj-Napoca, issue no. 9, Winter.

GÓMEZ, Magdalena (1997): “El derecho indígena frente al espejo de América Latina”, in *Pueblos indígenas y estado en América Latina*, V. Alta, D. Iturralde y M.A. López- Bassols (comps.), Quito, Abya-Yala.

GONZALEZ, Omar (2002): „La construcción de conocimientos sobre la identidad cultural en Venezuela”, Mérida: Universidad de Los Andes, in: Boletín Antropológico, Enero-Abril.

GONZALEZ, Omar (2009): „Interculturalidad y ciudadanía. Los pueblos indígenas de Venezuela: excluidos”, in: Anuario GRHIAL, Universidad de Los Andes, Mérida, Enero-Diciembre, Nr. 3.

GRINDLE, Merilee S., (2007): “Good Enough Governance Revisited”, in: *Development Policy Review*, vol. 25, núm. 5, Cambridge

HABERMAS, Jürgen (1998): „Struggles for Recognition in the Democratic State”, in: *The Inclusion of the Other. Studies*, Cambridge, Mass The MIT Press.

HOPENHAYN, Martín (2002), “Ciudadanía descentrada en tiempos de globalización”, *Ciudadanía, cultura política y reforma del Estado en América Latina*, Marco Antonio Calderón, Willem Assies y Ton Salman (comps.), Zamora, El Colegio de Michoacán, IFE estatal

HOPENHAYN, Martín (2004): „El reto de las identidades y la multiculturalidad”, in: *Revista de Cultura Pensar Iberoamérica*, Maracaibo

INGLIS, Christine (1996): “Multiculturalismo: Nuevas Respuestas Políticas a la Diversidad”, in: *Documentos de Políticas*, Nr. 4. París: UNESCO.

JÁCOME, Francine (2007): “La sociedad civil en Venezuela: Tendencias actuales”, in: *Sociedad civil y democracia in América Latina: Crisis y reinención de la política*, Río de Janeiro/Sao Paulo, Ediciones Centro.

JIMENEZ, Ricardo: (2008): “La asamblea constituyente de Venezuela como expresión de específicas tensiones latinoamericanas en el debate y la práctica de la gobernanza”, in: *Trayectoria de la Asamblea Constituyente de Venezuela*. Chile, IRG.

KOVACS, Maria (2008): „Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată”, in *Politici educationale de promovare a educației multiculturale in sistemul de invatamant din romania si unele aspecte ale implementarii acestora*, Cluj-Napoca, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturala.

LEVITT, Theodore (1983): Globalizarea pietelor se apropie, Harvard Business Review, mai-iunie.

MARREGOT, Miguel (2008): “Informe sobre el Poder Público Local y las competencias políticas e institucionales de las Autoridades Locales”, in: *Democracia participativa: ¿Mito o realidad?*, Caracas, Instituto Latinoamericano de Investigaciones Sociales.

MASCAREÑO, Quintana Carlos (2008): Relación entre el Estado descentralizado y la sociedad civil territorial: contexto, bondades y limitaciones en América Latina, México, Economía, Sociedad y Territorio, Vol. 8, Nr. 27.

MOSONYI, Esteban Emilio (1998): „Plurilingüismo indígena y políticas lingüísticas”, Nueva Sociedad, N° 153, Caracas

NUNEZ de Prado, Sara (2002): „Minorias nacionales y medios de comunicacion: una vision de Europa”. España, Revista internacional de comunicación, Nr. 9-10.

PREECE, Jennifer Jackson (1998): „Minorities and European Nation”; in: *Analiza actelor normative privind drepturile minoritatilor nationale in Romania*, Oxford. Clarendon Press.

RAZ, Joseph (1994): “Multiculturalism: A Liberal Perspective”, in: *Ethics in the Public Domain*, Oxford, Clarendon Press.

SALAT, Levente, CALUSER, Monica (2009): „Ethnocultural Diversity and aspects of political culture”, Cluj-Napoca, Transylvanian Review of Administrative Sciences.

SALAGEAN, Marcela-Todorescu, Doru Cristian (2010): „Evoluția instituțională a Uniunii Europene și dezvoltarea capacității administrative a Statelor Membre”, in *România și Uniunea Europeană post-Tratatul de la Lisabona*, Cluj-Napoca, Eikon.

SKUTNABB Kangas, PHILLIPSON, Tovey Robert (1994): “Los derechos humanos lingüísticos. La superación de la discriminación lingüística”, in: *Contribuciones a la Sociología de las Lenguas*, Nr 67. Berlín y Nueva York: Mouton de Gruyter,

VASQUEZ, José Fernández, (2006): “Gobernanza democrática en América Latina”, I Congreso Internacional de Desarrollo Humano, Madrid.

TRATATUL privind Uniunea Europeană (1999): „Documente de baza ale Comunitatii și Uniunii Europene”, Iasi, Polirom.

VON HALDENWANG, Christian (2005): ”Gobernanza sistémica y desarrollo en América Latina”, in: CEPAL, Nr. 85, abril

WALSH, Catherine (2001): „Las geopolíticas del conocimiento y colonialidad del poder”, in: *Indisciplinar las Ciencias Sociales. Geopolíticas del conocimiento y colonialidad del poder. Perspectivas desde lo Andino*. OEI para la Educación, Ciencia y Cultura.

WEISS, Thomas (2000): „Governance, good governance and global governance: Conceptual and actual challenges. Third World Quarterly”, in: *Global Governance and the UE un unfinished journey*. N.Y., United Nations Intellectual History of Project Series.

### **Surse online**

Articolul 27 al Legii Consiliilor Locale de Planificare Publică, din decembrie 2010, [http://www.tsj.gov.ve/legislacion/LeyesOrganicas/27.-GOE\\_6011.pdf](http://www.tsj.gov.ve/legislacion/LeyesOrganicas/27.-GOE_6011.pdf)

Cartea Alba a Comitetului Regiunilor:

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009\\_2014/documents/afco/dv/livre-blanc/livre-blanc\\_ro.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/afco/dv/livre-blanc/livre-blanc_ro.pdf)

Parlamentului European.

<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/ro/00d7a6c2b2/Secretariatul-General.htm>

Consiliul European din Copenhaga. [http://ec.europa.eu/romania/documents/eu\\_romania/tema\\_24.pdf](http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_24.pdf)

Conventia de la Aarhus [www.gov.ro/upload/.../com-020409-mapm-aarhus](http://www.gov.ro/upload/.../com-020409-mapm-aarhus) Comunicación de la Comisión “La gobernanza europea-Un Libro Blanco”, [www.eur-lex.europa.eu](http://www.eur-lex.europa.eu) Carta Europeana pentru Limbile Regionale si cele Minoritare, [www.anr.gov.ro](http://www.anr.gov.ro)

Constitucion de la Republica Bolivariana de Venezuela  
<http://www.tsj.gov.ve/legislacion/constitucion1999.htm>

Constitutia Romaniei din 2003, [www.cdep.ro/pls/dic/site](http://www.cdep.ro/pls/dic/site)

Comunicación de la Comisión, *La gobernanza europea-Un Libro Blanco*, <http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com>

Conventia Cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale, 1994,  
[http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Conventia\\_Cadru\\_pentru\\_Protectia\\_Minoritatilor\\_Nationale.pdf](http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Conventia_Cadru_pentru_Protectia_Minoritatilor_Nationale.pdf)

Decizia Consiliului European din Copenhaga, 1993, cu privire la protectia minoritatilor,  
[http://ec.europa.eu/romania/documents/eu\\_romania/tema\\_10.pdf](http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_10.pdf)

Declarația Solemnă asupra Uniunii Europene, 1994,  
[http://europa.eu/legislation\\_summaries/institutional\\_affairs/treaties/treaties\\_singleact\\_es](http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_es)

Documentul CEPAL privind informatia istorica asupra evolutiei ideilor dorganizatiei,  
<http://www.cepal.org/cgi-bin/getprod.asp?xml=/noticias/paginas/4/13954/P13954.xml&base=/tpl/top-bottom.xsl>,

Document de travail des services de la Commission, *Rapport sur la Gouvernance Europeenne*, din 2004, <http://ec.europa.eu/governance/docs/Rapport%20gouvernance%202003%20-%202004.pdf>, p. 4-5 consultat iunie 2012

Informe CEPAL (1990), Consenso de Buenos Aires sobre la Transformación productiva con equidad, in LC/G.1601, Instituto de Desarrollo Económico y Social (IDES), Buenos Aires, N°145, abril-junio, [www.eclac.org/publicaciones/xml/0/19220/bibliografia](http://www.eclac.org/publicaciones/xml/0/19220/bibliografia)

Ivan, Adrian, “Buna guvernanta” si descentralizarea rationala in *Cronica Romana*, <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2006-07-27/buna-guvernanta-si-descentralizarea-rationala.html>

La Comunicación de la Comisión, «*La gobernanza europea - Un Libro Blanco*»  
[www.europa.eu/legislation\\_summaries/institutional\\_affairs](http://www.europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs)

Lerner, Salomón Febres: Multiculturalidad, Identidad, Globalización.  
<http://www.une.edu.pe/dev/Multiculturalidad.pdf>

Marangos, Williamson, “The Washington Consensus”, in *Williamson’s Retort to the Critics: From the “After” to the “Amended” Washington Consensus*,  
[http://sydney.edu.au/business/\\_data/assets/pdf\\_file/0005/72293/Paper\\_on\\_Williamson\\_Marangos.pdf](http://sydney.edu.au/business/_data/assets/pdf_file/0005/72293/Paper_on_Williamson_Marangos.pdf),

Memorandumul Comun in domeniul Incluziunii Sociale (Joint Inclusion Memorandum - JIM), din 2005,  
<http://www.amosnews.ro/arhiva/semnarea-memorandumului-comun-domeniul-incluziunii-sociale-17-06-2005>

Nastasă, Lucian, Salat, Levente: Relatiile interetnice în România post-comunistă, in: *Simpozion: Modelul romanesc de relatii interetnice. Ultimii zece ani, urmatorii zece ani*. Cluj-Napoca, Centrul de resurse pentru diversitate culturală, <http://www.edrc.ro/docs/docs/cartea-alba01.pdf>

Piñera, Santiago Discurso CELAC-UE, <http://www.cnnchile.com/noticia/2013/01/26/con-discurso-de-pinera-comenzo-la-iv-cumbre-internacional-celac-ue>

Planul Național pentru romi, <http://www.cdep.ro/co/docs/F1768764652/Plan%20migratia%20internationala%20a%20romilor.pdf>

Propunerea instaurării „Los 5 Motores Constituyentes”, din ianuarie 2007,  
<http://motoresconstituyentes.blogspot.ro/2007/07/5-motores-constituyentes-de-la.html>

Proyecto Principal de Educación en America Latina y El Caribe de UNESCO, 1983,  
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001468/146846s.pdf>,

Raportul Consensului de la Buenos Aires din 2008, „Economic Policies for Social Equity in Latin America”, <http://www.resdal.org>

Raportul Consensului de la Washington al Bancii Mondiale, din 1989, despre Dezvoltarea Mondială, *Global Economic Prospects and the Developing Countries: Beyond Financial Crises*, World Bank,  
<http://go.worldbank.org/ECDADGZT40>

Rapoartelor pe tari, Nr. 2, septembrie 1996 asupra drepturilor romilor, *European Roma Rights Centre: Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania, Country Reports*, <http://www.errc.org/cms/upload/media/00/19/m00000019.pdf>

Recomandarea 1735 a APCE de promovare a noii Legi a Statutului minoritatilor, <http://www.cdep.ro/interpel/2006/r1103B.pdf>,

Rezolutia 44/1997 a Consiliului Europei pentru Limbile Regionale si cele Minoritare din 1992, Strasbourg, [www.anr.gov.ro](http://www.anr.gov.ro)

Tratatul de la Amsterdam, 1997, [http://europa.eu/eu-law/treaties/index\\_ro.htm](http://europa.eu/eu-law/treaties/index_ro.htm)

The Minorities at Risk (MAR) Project, 2008, <http://www.nsd.uib.no/macrodatabguide/set.html>,

UN ESCAP Human Settlements of Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, din 2003, "What is good governance?," <http://www.unescap.org>

UNESCO (1996): Our Creative Diversity. Report of the World Commission on Culture and Development, Paris, <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586e.pdf>

Washington Consensus, <http://www.iie.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>